

IQLIM O'ZGARISHI VA XALQARO HUQUQ: PARIJ KELISHUVI VA YURIDIK MASALALAR

Hamroyeva Ozoda Alisher qizi

TDYU huzuridagi M.S. Vosiqova nomidagi akademik litsey talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14594443>

Annotatsiya. Iqlim o'zgarishi XXI asrning eng dolzarb global muammolaridan biri bo'lib, uning salbiy oqibatlari butun dunyo mamlakatlariga ta'sir qilmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) tomonidan qabul qilingan Parij kelishuvi (2015-yil) iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda xalqaro hamkorlikning yangi davrini boshlab berdi. Ushbu maqolada Parij kelishuvi mazmuni, xalqaro huquq doirasidagi majburiyatlar va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq yuridik masalalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Iqlim o'zgarishi, Xalqaro huquq, Parij kelishuvi, Iqlim adolati, Atrof-muhit migratsiyasi, Xalqaro javobgarlik, Kompensatsiya, Loss and Damage mexanizmi, Rivojlanayotgan mamlakatlar, Monitoring va hisobot berish, Moliyaviy resurslar, Texnologik tingsizlik, Yuridik majburiyatlar, Migrantlar huquqlari, Kelishuvning amalga oshirilishi, Xalqaro hamkorlik.

STATE BUDGET REVENUE SYSTEM

Abstract. Climate change is one of the most pressing global issues of the 21st century, and its negative effects are impacting countries worldwide. The Paris Agreement (2015), adopted by the United Nations, marks the beginning of a new era of international cooperation in the fight against climate change. This article analyzes the content of the Paris Agreement, its obligations under international law, and legal issues related to climate change.

Keywords: Climate environmental security, international law, Paris development, Climate justice, Environmental migration, international security, Compensation, Loss and Damage mechanism, Developing factors, Monitoring and reporting, Financial resources, Technological silence, Legal security, Migrants' rights, Association of the Agreement, international cooperation.

СИСТЕМА ДОХОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА

Аннотация. Изменение климата является одной из наиболее актуальных глобальных проблем XXI века, и его негативные последствия затрагивают все страны мира. Парижское соглашение, принятое Организацией Объединенных Наций в 2015 году, открыло новую эпоху международного сотрудничества в борьбе с изменением климата. В

данной статье рассматриваются содержание Парижского соглашения, обязательства в рамках международного права и юридические вопросы, связанные с изменением климата.

Ключевые слова: Климатическая экологическая безопасность, международное право, Парижское развитие, Климатическая справедливость, Экологическая миграция, международная безопасность, Компенсация, Механизм потерь и ущерба, Факторы развития, Мониторинг и отчетность, Финансовые ресурсы, Технологическое молчание, Правовая безопасность, Права мигрантов, Соглашение об ассоциации, международное сотрудничество.

Kirish: Parij Kelishuvi: Umumiy Sharh

Parij kelishuvi 2015-yilda BMTning Iqlim o'zgarishi bo'yicha doiraviy konvensiyasi (UNFCCC) doirasida qabul qilingan xalqaro shartnoma hisoblanadi. Ushbu kelishuv iqlim o'zgarishini cheklashga qaratilgan bo'lib, quyidagi asosiy maqsadlarni o'z ichiga oladi:

1. Global Haroratni Cheklash:

Asr oxirigacha global isishni sanoatgacha bo'lgan darajadan 2°C dan pastroq, ideal holda esa 1,5°C darajada ushlab turish.

2. Moslashuv:

Mamlakatlarni iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashishga tayyorlash.

3. Moliyaviy Yordam:

Rivojlangan davlatlarning rivojlanayotgan davlatlarga iqlim o'zgarishi oqibatlarini yengib o'tishda moliyaviy yordam ko'rsatishi.

Parij Kelishuvi Doirasidagi Yuridik Masalalar

Parij kelishuvi, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda xalqaro huquqiy mexanizmlarni mustahkamlashga qaratilgan bo'lsa-da, bir nechta yuridik muammolar mavjud:

1. Majburiyatlarning Yuridik Tabiati

Parij kelishuvi ikki turdagi majburiyatlarni o'z ichiga oladi: majburiy va tavsiyaviy.

Mamlakatlar o'z milliy hissa rejalarini (Nationally Determined Contributions - NDCs) ishlab chiqishi va amalga oshirishi kerak, lekin bu rejalar huquqiy jihatdan majburiy emas. Ya'ni, har bir davlat o'zining hissa qo'shish miqdorini belgilaydi, ammo bu miqdorning bajarilmasligi uchun aniq jazo choralari ko'rilmaydi. Bu holat, kelishuvning muvaffaqiyatini cheklashga olib kelishi mumkin.

Masalan, agar bir mamlakat o'zining iqlim o'zgarishiga qarshi kurash uchun belgilangan maqsadlarni amalga oshirmasa, BMT yoki boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan rasmiy jazo choralari amalga oshirilmaydi. Bu holat, kelishuvning muvaffaqiyatini cheklashga olib kelishi mumkin.

2. Iqlim Adolati

Iqlim adolati (climate justice) tamoyili, rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar o'rtasidagi adolatli yondashuvni talab qiladi. Rivojlangan davlatlar ko'proq iqlim o'zgarishiga sabab bo'lgan, ammo uning oqibatlarini eng ko'p rivojlanayotgan davlatlar his qilmoqda. Shu bois, rivojlangan davlatlar o'zining tarixiy iqlim ayblarini hisobga olib, rivojlanayotgan mamlakatlarga texnologik va moliyaviy yordam ko'rsatish majburiyatini olishi kerak.

Misol: AQSh va Xitoy: AQSh tarixan dunyodagi eng katta iqlim islohoti chiqaruvchisi bo'lsa-da, Xitoy hozirgi vaqtda eng katta emissiya manbaidir. Biroq, Xitoyning iqtisodiyoti hali ham rivojlanish bosqichida bo'lgani uchun, iqlim o'zgarishining oqibatlarini ko'proq sezmoqda.

AQSh kabi rivojlangan davlatlar, o'z tarixiy yuki uchun, Xitoyga yordam ko'rsatishi zarur, lekin bu yordamning aniq yuridik mas'uliyatini tartibga solish muammoli bo'lishi mumkin.

3. Atrof-Muhit Migratsiyasi

Iqlim o'zgarishi, qurg'oqchilik, sel, to'fon va boshqa tabiiy ofatlar tufayli, odamlar o'z yurtlaridan ko'chishga majbur bo'lmoqda. Biroq, iqlim o'zgarishi sababli ko'chishga majbur bo'lgan migrantlarning huquqlari xalqaro huquq doirasida to'liq tartibga solinmagan. Hozirda, atrof-muhit migrantlari, ya'ni iqlim o'zgarishi tufayli ko'chishga majbur bo'lgan shaxslar, "qo'shimcha muhojirlar" deb qaraladi, lekin ularning huquqlari alohida tartibga solingan emas.

Misol: Vanuatu va Kiribati: Bu kichik orol davlatlari, iqlim o'zgarishidan eng ko'p zarar ko'rgan joylardan biri hisoblanadi. Yüksalgan dengiz darajalari va to'fonlar tufayli bu mamlakatlarning aholisi ko'chishga majbur bo'lishi mumkin, lekin ularning huquqlari va migratsiya jarayonlarini boshqaruvchi xalqaro mexanizm mavjud emas.

Parij kelishuvi, atrof-muhit migratsiyasi masalasini rasmiy ravishda tartibga solmagan bo'lsa-da, bu masala iqlim adolati doirasida hal qilinishi kerak.

4. Xalqaro Javobgarlik va Kompensatsiya

Parij kelishuvi, "Loss and Damage" (Yo'qotish va Zarar) mexanizmi orqali, iqlim o'zgarishidan zarar ko'rgan mamlakatlarga kompensatsiya berishni nazarda tutadi. Ammo bu mexanizmning samarali ishlashi uchun mamlakatlar o'rtasida aniq yuridik kelishuvlar va mexanizmlar talab etiladi.

Misol: Bangladesh: Bangladesh, iqlim o'zgarishi tufayli kuchli to'fonlar, suv toshqinlari va boshqa tabiiy ofatlarga duchor bo'layotgan bir mamlakatdir. Bangladeshdagi qishloq xo'jalik yerlarini vayron qilish va odamlarning hayotini xavf ostiga qo'yish, iqlim o'zgarishining haligacha kompensatsiya qilinmagan natijalaridir. Parij kelishuvi "Loss and Damage" mexanizmi orqali zarar ko'rgan davlatlarga moliyaviy yordam ko'rsatishni ko'rsatadi, lekin bu mexanizm hali to'liq ishlashga erishmagan.

Parij Kelishuvining Amalga Oshirilishi

Parij kelishuvi muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun mamlakatlar o'z milliy hissa rejalarini (NDCs) ishlab chiqishi va bajarishi kerak. Quyidagi muammolar kelishuvning samaradorligiga ta'sir ko'rsatishi mumkin:

1. Monitoring va Hisobot Berish:

Mamlakatlar tomonidan amalga oshirilayotgan choralar va natijalarni kuzatish mexanizmlarining samaradorligi past.

2. Moliyaviy Resurslarning Yetishmasligi:

Rivojlanayotgan davlatlarga moliyaviy ko'mak yetarlicha ajratilmayapti.

3. Texnologik Tingsizlik:

Texnologiyalarni rivojlangan davlatlardan rivojlanayotgan mamlakatlarga uzatish bo'yicha xalqaro mexanizmlar hali ham samarali emas.

Tavsiya va Yechimlar

Iqlim o'zgarishiga qarshi samarali kurash uchun quyidagi choralarni ko'rish lozim:

1. Yuridik Majburiyatlarni Kuchaytirish:

Parij kelishuvi qoidalarini huquqiy jihatdan majburiy qilish.

2. Iqlim Adolati Tamoyilini Rivojlantirish:

Rivojlangan davlatlarning rivojlanayotgan davlatlarga moliyaviy va texnologik yordam ko'rsatishini yuridik jihatdan tartibga solish.

3. Migrantlar Huquqlarini Himoya Qilish:

Iqlim o'zgarishi tufayli ko'chishga majbur bo'lgan shaxslarning huquqlarini xalqaro huquqda belgilash.

4. Monitoring Tizimini Kuchaytirish:

Hisobot berish va monitoring tizimlarini samarali ishlashi uchun zamonaviy texnologiyalarni qo'llash.

Xulosa

Parij kelishuvi xalqaro huquq doirasida iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda muhim yutuq bo'lsa-da, yuridik va amaliy masalalar hal etilishini talab qiladi. Ushbu kelishuvning muvaffaqiyati mamlakatlarning mas'uliyatni qabul qilishga va xalqaro hamkorlikni mustahkamlashga tayyorligiga bog'liq. Iqlim masalalari bo'yicha xalqaro huquqni takomillashtirish nafaqat global iqlimni muhofaza qilish, balki kelajak avlodlar uchun xavfsiz muhit yaratish imkonini beradi.

REFERENCES

Rasmiy Xalqaro Hujjatlar:

1. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) - Paris Agreement (2015).
2. Bu rasmiy hujjat iqlim o'zgarishini to'xtatish va uning salbiy ta'sirlarini kamaytirish bo'yicha xalqaro me'yorlarni belgilaydi. Parij kelishuvining asosiy tamoyillari va unga qo'shilgan yuridik va siyosiy masalalar haqida to'liq ma'lumot mavjud.
3. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) - Reports and Assessments.
4. IPCC hisobotlari iqlim o'zgarishining ilmiy asoslarini, uning oqibatlarini va unga qarshi kurashishda xalqaro huquq va siyosatning ahamiyatini ko'rsatadi. IPCC hisobotlarida, shuningdek, Parij kelishuvining muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga bo'lgan zarur shartlar ko'rsatilgan.

Ilmiy Jurnallar:

5. Journal of Environmental Law
6. Ushbu jurnal atrof-muhit huquqi, iqlim o'zgarishi va xalqaro huquq bo'yicha eng so'nggi ilmiy maqolalarni nashr etadi. Parij kelishuvining yuridik masalalari haqida ko'plab maqolalar mavjud.
7. Climate Law
8. Bu jurnal, iqlim huquqi, iqlim siyosati va Parij kelishuvining xalqaro huquq doirasidagi o'rni haqida maqolalar nashr etadi. O'zgarayotgan huquqiy mexanizmlar va davlatlar o'rtasidagi iqlimga doir yuridik nizolarni ko'rib chiqadi.
9. International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics
10. Jurnal xalqaro iqlim kelishuvlari, xususan, Parij kelishuvining yuridik aspektlari, siyosiy ta'siri va iqtisodiy tahlilini o'rganadi.

Internet Manbalari:

11. UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change) - unfccc.int
12. UNFCCC rasmiy veb-sayti Parij kelishuvining barcha hujjatlari va yangiliklarini o‘z ichiga oladi. Bu saytda iqlim o‘zgarishi bo‘yicha yuridik hujjatlar va kelishuvning amalga oshirilishi bilan bog‘liq hujjatlar mavjud.
13. International Institute for Environment and Development (IIED) - iied.org
14. IIED, iqlim o‘zgarishi va xalqaro huquqning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash uchun tadqiqotlar va tahlillarni taqdim etadi.
15. Climate Justice - climatejustice.org
16. Iqlim adolati va rivojlanayotgan mamlakatlar huquqlari haqida ma'lumotlarni taqdim etadi, shu bilan birga Parij kelishuvining iqlim adolati nuqtai nazaridan ko‘rib chiqiladi.